

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De samenleving roept om zwaardere straffen. Is dat een oplossing?

Wingerden, S.G.C. van; Leun, J.P. van der; Muller, E.R; Schee, N. van der; Schuyt, P.M.; Woude, M.A.H.

Citation

Wingerden, S. G. C. van. (2011). De samenleving roept om zwaardere straffen. Is dat een oplossing? In J. P. van der Leun, E. R. Muller, N. van der Schee, P. M. Schuyt, & M. A. H. Woude (Eds.), *Meijers-reeks* (pp. 311-321). Den Haag: Boom Lemma uitgevers. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/18321>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/18321>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

De samenleving roept om zwaardere straffen

Is dat een oplossing?

S.G.C. van Wingerden[■]

1 INLEIDING

Plegers van strafbare feiten moeten worden gestraft. Daar zijn de meeste mensen het wel over eens. Maar welke straf moet de inbreker of geweldpleger krijgen? Dat is een vraag die niet zo eenvoudig te beantwoorden is. Ruim driekwart van de bevolking is het er echter wel over eens, dat de straffen die door de Nederlandse rechters worden opgelegd te laag zijn¹: 'Een gevangenisstraf van acht jaar voor moord? De nabestaanden hebben levenslang!'. Bovendien zijn de recidivecijfers onder ex-gedetineerden schrikbarend hoog. Vier jaar na detentie is bijna de helft van de ex-gedetineerden opnieuw tot gevangenisstraf veroordeeld.² De straffen lijken dus niet te werken: in de ogen van de burger worden de delicten niet vergolden en helpen ze ook niet om de crimineel op het juiste pad te zetten. Veel mensen zijn dan ook van mening dat de straffen zwaarder moeten worden. Als een inbreker niet drie maanden, maar drie jaar de gevangenis in moet, zal hij gedurende drie jaar geen delicten kunnen plegen, dus vormt hij gedurende die periode geen gevaar meer voor de samenleving. Opperuimd staat netjes. In deze bijdrage bespreek ik (zonder uitputtend te zijn) de mogelijke gevolgen, die optreden wanneer die burgers hun zin zouden krijgen en er stelselmatig zwaarder gestraft zou worden. Maar voordat ik dat doe, ga ik eerst in op de straftoemeting en de onvrede daarover bij de burgers. Vervolgens zet ik wat feiten en cijfers uiteen over de hedendaagse straftoemetingspraktijk.

2 STRAFTOEMETING DOOR DE RECHTER

Het Nederlandse straftoemetingsstelsel kenmerkt zich door een grote vrijheid voor de rechter. Het Wetboek van Strafrecht schrijft voor welke sancties opgelegd kunnen worden. De hoofdstraffen zijn: gevangenisstraf; hechtenis; taakstraf; en geldboete (art. 9 lid 1 onder a Sr).³ Voor wat betreft de hoogte

■ Mr. drs. Sigrid van Wingerden is PhD-fellow bij het Instituut voor Strafrecht & Criminologie aan de Universiteit Leiden.

1 *De sociale staat van Nederland 2009*, R. Bijl, J. Boelhouwer, E. Pommer & P. Schyns (red.), Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau 2009, p. 78.

2 *Stap in de goede richting, DJI Jaarbericht 2008*, Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen 2009, p. 42.

3 Gevangenisstraf: art. 10 Sr; hechtenis: art. 18 Sr; taakstraf: art. 22c Sr; en geldboete: art. 23 Sr.

van de straffen gelden algemene strafminima: een gevangenisstraf moet bijvoorbeeld minstens een dag duren, en een geldboete moet minstens 3 euro bedragen.⁴ Daarnaast gelden bijzondere strafmaxima: voor ieder delict is aangegeven wat de maximum straf is. Dit neemt niet weg dat de rechter een verdachte strafbaar kan verklaren, maar desondanks – in verband met de geringe ernst van het feit, de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is begaan of die zich nadien hebben voorgedaan – geen straf of maatregel hoeft op te leggen (art. 9a Sr).

Naast de hoofdstraffen kan de rechter ook bijkomende straffen opleggen. Het gaat dan om ontzetting van bepaalde rechten, verbeurdverklaring en openbaarmaking van de rechterlijke uitspraak (art. 9 lid 1 onder b Sr).⁵

In bepaalde gevallen kan de rechter ook maatregelen opleggen. De maatregelen zijn onttrekking aan het verkeer (art. 36a), ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel (art. 36e), schadevergoeding (art. 36f), plaatsing in een psychiatrisch ziekenhuis (art. 37), terbeschikkingstelling (art. 37a) (met bevel tot verpleging (art. 37b) of met voorwaarden (art. 38)) en plaatsing in een inrichting voor stelselmatige daders (ISD) (art. 38m).

De rechter heeft dus een grote verscheidenheid aan sancties tot zijn beschikking, die bovendien in onderlinge combinaties opgelegd kunnen worden. Daarnaast heeft de rechter ook nog de mogelijkheid om de straffen en de ISD-maatregel voorwaardelijk op te leggen (art. 14a Sr en art. 38p Sr). De straftoemingsvrijheid van de rechter is dus enorm.

Binnen de marges die de wet stelt, dient de rechter te beslissen welke sanctie een dader moet krijgen. Rechters houden bij hun straftoemingsbeslissing onder meer rekening met de persoon van de dader, de ernst van het feit en de omstandigheden waaronder het delict begaan is. Ook de eis van de officier van justitie, eventuele oriëntatiepunten van het Landelijke Overleg van de Voorzitters van de Strafsectoren (LOVS), een reclasseringadvies en uitspraken in eerdere strafzaken spelen een rol bij de straftoemingsbeslissing.

Daarbij dient met de straf of maatregel vergelding uitgedrukt worden: de dader moet voelen dat zijn gedrag niet door de samenleving geaccepteerd wordt en burgers moeten het gevoel hebben dat de dader moet boeten voor zijn delinquente gedrag: wie zijn billen brandt, moet op de blaren zitten. Maar vergelding is niet het enige strafdoel. De straf dient ook in het teken te staan van resocialisatie: door de straf moet de dader weer een 'brave burger' worden, die in de toekomst op het rechte pad blijft.⁶

De rechter weegt bij zijn straftoemingsbeslissing de verschillende strafdoelen af in het licht van alle relevante feiten en omstandigheden: Wat moet er met deze dader gebeuren? Heeft hij hulp nodig en zou hij baat heb-

4 Art. 10 Sr; art. 23 Sr.

5 Ontzetting van bepaalde rechten: art. 28 Sr; verbeurdverklaring: art. 33 Sr; en openbaarmaking van de rechterlijke uitspraak: art. 36 Sr.

6 Andere strafdoelen zijn: normbevestiging, generale preventie, speciale preventie en beveiliging van de maatschappij.

ben bij bijvoorbeeld een agressieregulerings therapie? Dan is een (deels) voorwaardelijke straf wellicht een goede sanctie. Maar krijgt hij die kans nog? Of heeft hij genoeg kansen gekregen en moet hij het nu maar gewoon voelen? Of is het delict zo zwaar dat hij sowieso gevangenisstraf moet krijgen?

Rekening houdend met het strafdoel van de vergelding en met dat van de resocialisatie moeten rechters een afweging maken tussen de belangen van het slachtoffer en de samenleving enerzijds en met die van de verdachte anderzijds. Om recht te doen aan de belangen van het slachtoffer en de samenleving dient de ernst van het feit voldoende in de straf te worden verdisconteerd. Recht doen aan de belangen van de verdachte betekent dat hij soms behandeling behoeft, of dat een gevangenisstraf niet goed voor hem is, maar het eigenlijk wel op zijn plaats is gezien de ernst van het feit. Dit alles maakt straftoemeting een complexe taak, waarbij vele verschillende feiten en omstandigheden afgewogen dienen te worden.

3 ONVREDE MET DE STRAFFEN DIE RECHTERS OPLEGGEN

De uitkomst van de belangenafweging van de rechter stuit echter vaak op onbegrip bij het gros van de bevolking: burgers vinden de straffen die de rechter oplegt veel te laag.⁷ Dat is steeds de uitkomst van onderzoek naar de publieke opinie over straffen. Met de stelling dat misdaden in het algemeen te licht bestraft worden was in 2000 87%⁸ van de bevolking het eens en in 2002 91%.⁹ In 2008/2009 is dit percentage gedaald, maar nog altijd meent 77% van de bevolking dat er te licht gestraft wordt.¹⁰ Uit de cijfers over 2002 blijkt overigens dat lager opgeleiden vaker dan hoog opgeleiden vinden dat er te licht gestraft wordt (respectievelijk 92,1 en 84,6).¹¹

De publieke opinie over de te lage straffen blijkt niet alleen uit de enquêtes, ook op internetfora is de softe bestraffingspraktijk een discussieonderwerp waarover veel lezers zich geroepen voelen om hun (rechtse) mening te laten horen.

Maar dit gevoel van onvrede leent zich niet alleen als populair onderwerp voor de borrelpraat. Ook voor de media is het een dankbaar onderwerp, wat blijkt uit artikelen met koppen als 'Lage straffen: Nederland kin-

7 Zie ook: S.J. Steenstra, 'Onzekerheid, angst en punitiviteit', in: M. Moerings, J.C.J. Boutellier, F. Bovenkerk, M. Junger & C. Kelk (red.), *Hoe punitief is Nederland?*, Arnhem: Gouda Quint 1994.

8 *De sociale staat van Nederland 2009*, R. Bijl, J. Boelhouwer, E. Pommer & P. Schyns (red.), Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau 2009, p. 78.

9 *Sociaal en cultureel rapport 2002, De kwaliteit van de quartaire sector*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau 2002, p. 683.

10 *De sociale staat van Nederland 2009*, R. Bijl, J. Boelhouwer, E. Pommer & P. Schyns (red.), Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau 2009, p. 78.

11 *Sociaal en cultureel rapport 2002, De kwaliteit van de quartaire sector*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau 2002, p. 681.

derpornoparadijs',¹² of een televisie-uitzending van Zembla met de titel 'Moord, doodslag, taakstraf'.¹³

De onvrede over de hoogte van de straffen klinkt echter verder door: de roep om zwaardere straffen vindt gehoor in de politiek. Dit heeft er in 2006 toe geleid dat de duur van de maximale tijdelijke gevangenisstraf is verhoogd van 20 naar 30 jaar. Rechters hebben sindsdien meerdere malen van die strafverruiming gebruik gemaakt door moordenaars een gevangenisstraf van bijvoorbeeld 25 of 30 jaar op te leggen.

De verhoging van de maximale gevangenisstraf blijkt echter niet voldoende om de onvrede bij de burgers weg te nemen. En dus is de onvrede over de strafhoogte nog altijd een politiek agendapunt. In het regeer- en gedoogakkoord 2010 zijn nieuwe plannen opgenomen om de strafhoogte op te schroeven. Haaks op een van de traditionele kenmerken van het Nederlandse strafrechtstelsel dat de rechter enorme straftoemingsvrijheid heeft, wil het kabinet minimumstraffen voor recidivisten invoeren. Daders die binnen 10 jaar opnieuw veroordeeld worden voor een misdrijf waar minstens 12 jaar gevangenisstraf op staat, krijgen een straf die minstens de helft bedraagt van strafdreiging uit de delictomschrijving. De minimumstraf voor een recidiverende moordenaar bedraagt dan bijvoorbeeld 12,5 jaar. Daarnaast komt het kabinet met een voorstel dat zwaardere straffen stelt op geweld tegen politie, brandweer, ambulancepersoneel en andere gezagsdragers.

De overheid poogt met deze plannen tegemoet te komen aan de roep van de burger om zwaardere straffen. Ik vraag me af of de honger naar zwaardere straffen makkelijk te stillen is. Ten eerste is de uitspraak dat er te laag gestraft wordt uiterst ongenuanceerd. Over welk soort zaken hebben we het hier? In ieder geval niet over alle strafbare feiten, want de meeste burgers vinden boetes voor bijvoorbeeld te hard rijden juist weer zakkenklopperij door de overheid. Voor deze delicten vindt met de straffen niet te licht. Burgers denken waarschijnlijk aan ernstige geweldsmisdrijven als zij zeggen dat de straffen te laag zijn. Ten tweede blijkt de straf die men gepast acht toch ook – net als bij rechters – erg afhankelijk te zijn van de omstandigheden. Als gevraagd wordt: 'Welke straf moet de dader krijgen die in een café tijdens een ruzie een kapot bierglas in iemands gezicht drukt', dan is de kans groot dat een forse gevangenisstraf geopperd wordt. Maar als vervolgens aan de vraag wordt toevoegt: 'en de dader is jouw zoon, broer, of vriend', dan is de meest waarschijnlijke reactie: 'Wat heeft de ander dan gedaan om hem zo te provoceren?'. Uit onderzoek blijkt sowieso dat burgers minder punitief worden naarmate zij meer informatie over de strafzaak hebben.¹⁴ Omdat bij de meeste strafzaken de achtergrondinformatie (terecht)

12 'Lage straffen: Nederland kinderpornoparadijs', *Elsevier*, 17 april 2008.

13 'Moord, doodslag, taakstraf', Zembla, VARA/NPS, 14 oktober 2007.

14 J.W. de Keijser, P.J. van Koppen & H. Elffers, 'Op de stoel van de rechter', *Research memoranda* 2(2), Den Haag: Raad voor de rechtspraak 2006.

niet in de media staat, is de mening van de burgers over de opgelegde straffen op voorhand ongefundeerd. En een ongefundeerde mening verandert niet snel op het moment dat de feiten veranderen. Dat de politiek maatregelen neemt om de straffen te verhogen, zal daarom naar mijn mening de roep om strengere straffen niet doen verstommen. Daar komt nog bij dat de meeste burgers wel menen dat er nu te laag gestraft wordt, maar dat zij eigenlijk helemaal niet weten hoe er nu echt gestraft wordt. Hoe vaak legt de rechter bijvoorbeeld jaarlijks een gevangenisstraf op?

4 WELKE STRAFFEN WORDEN NU EIGENLIJK OPGELEGD?

Voordat ik inga op de mogelijke gevolgen die een zwaardere bestraffingspraktijk met zich meebrengt, is het eerst van belang te weten welke straffen er nu eigenlijk opgelegd worden. In deze paragraaf zet ik daarom wat feiten en cijfers uiteen van de hedendaagse straftoemettingspraktijk, waarbij ik met name aandacht besteed aan de gevangenisstraf.

Tabel 1. Door de rechter in eerste aanleg afgedane strafzaken en opgelegde voorwaardelijke en/of onvoorwaardelijke gevangenisstraffen¹⁵ (1995-2008)¹⁶

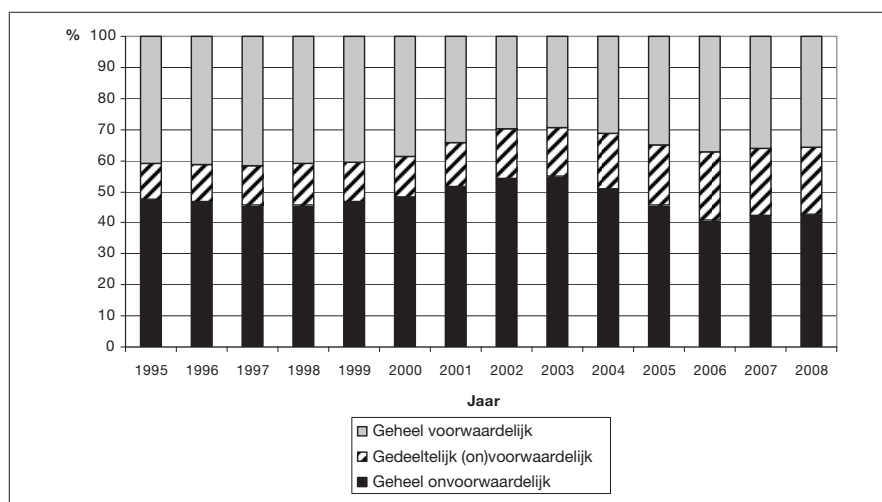
Jaar	Aantal zaken door de rechter afgedaan in eerste aanleg	Gevangenisstraf	
		N	%
1995	102.310	42.955	42
1996	104.617	42.074	40
1997	106.372	41.536	39
1998	105.031	42.489	40
1999	111.309	46.138	41
2000	111.033	44.826	40
2001	112.037	45.136	40
2002	116.810	47.890	41
2003	134.631	52.337	39
2004	133.218	48.619	36
2005	132.595	44.190	33
2006	134.375	40.341	30
2007	127.579	36.946	29
2008	127.389	36.004	28

¹⁵ Onder gevangenisstraf wordt tevens hechtenis en militaire detentie begrepen.

¹⁶ Cijfers ontleend aan S.N. Kalidien & A.Th.J. Eggen (red.), *Criminaliteit & Rechtshandhaving 2008. Ontwikkelingen en samenhangen*, CBS/WODC: Onderzoek en beleid 279, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2009, p. 475 en 491.

De gevangenisstraf is de zwaarste straf van het Nederlandse rechtssysteem en wordt daarom niet te lichtvoetig opgelegd. Toch wordt in meer dan een kwart van alle zaken die in eerste aanleg aan de rechter worden voorgelegd een gevangenisstraf opgelegd. In 1995 eindigde 42% van de strafzaken nog in de oplegging van een gevangenisstraf. In de daaropvolgende jaren blijft dit percentage rond de 40% schommelen, maar vanaf 2003 legt de rechter steeds minder vaak gevangenisstraf op. In 2008 eindigt 28% van de strafzaken nog maar in een gevangenisstraf. Ook absoluut gezien is het aantal opgelegde gevangenisstraffen sinds 2003 afgenomen: in 2003 werden er nog ruim 52.000 gevangenisstraffen opgelegd, is 2008 zijn dat er nog maar 36.000.

Een deel van deze opgelegde gevangenisstraffen wordt deels of geheel voorwaardelijk opgelegd. In de periode 1995-2008 loopt het percentage gevangenisstraffen dat (deels) onvoorwaardelijk wordt opgelegd toe van 60% in 1995 naar 71% in 2003 (zie figuur 1). Vervolgens daalt het weer en schommelt het vanaf 2005 rond 64%. Het aantal mensen dat in 2008 tot een gevangenisstraf is veroordeeld waarvan in ieder geval een deel onvoorwaardelijk is opgelegd, bedraagt daarmee ruim 23.000.

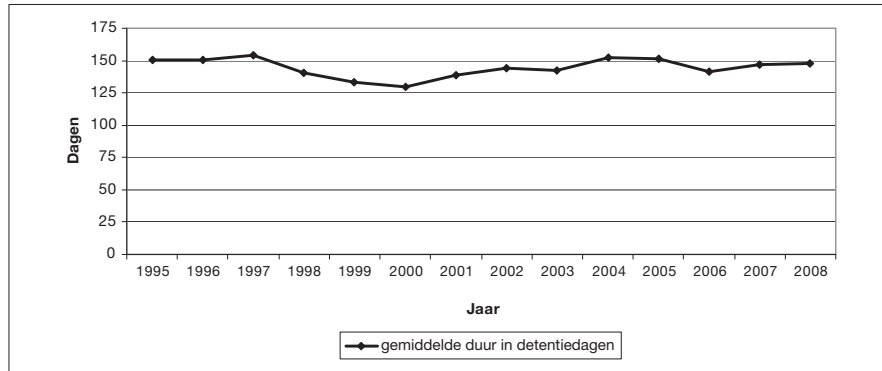

Figuur 1. Modaliteit van opgelegde gevangenisstraffen in de periode 1995-2008¹⁷

Gemiddeld zitten deze mensen bijna 150 dagen in de gevangenis.¹⁸ Nadat het gemiddeld aantal detentiedagen vanaf 1997 afnam tot 130 dagen in 2000, schommelt het sinds 2002 weer rond de 150 dagen (zie figuur 2).

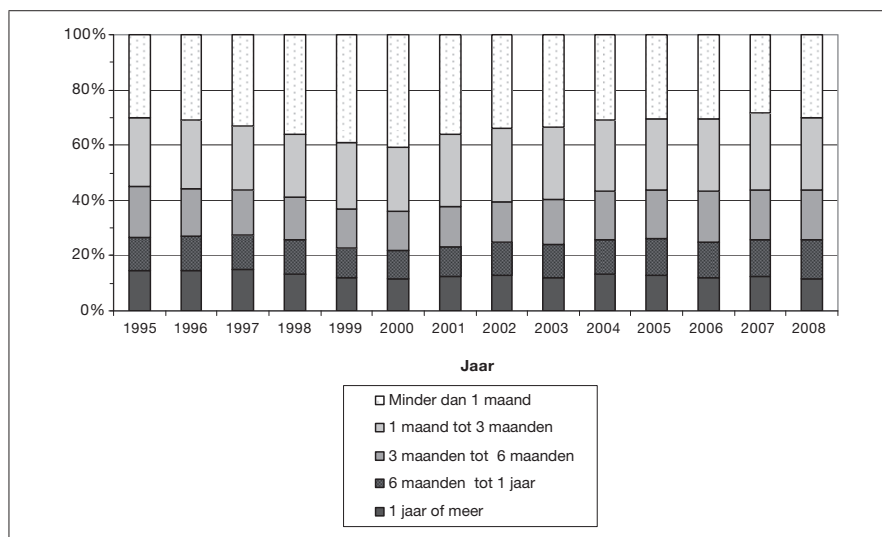
17 Cijfers ontleend aan *Criminaliteit & Rechtshandhaving 2008*, p. 491.

18 Het deel van de straf dat op grond van de vervroegde invrijheidstelling niet wordt uitgezeten is daarbij niet meegerekend.

Figuur 2. Gemiddelde duur in detentiedagen (1995-2008)¹⁹

Van de verdachten die tot een (deels) onvoorwaardelijke gevangenisstraf zijn veroordeeld, is de detentieduur in de periode 1995-2008 bij een derde van de verdachte minder dan 1 maand en bij nog eens een kwart 1 tot 3 maanden. 17% zit tussen de 3 en 6 maanden vast, 12% tussen een half jaar en een jaar en nog eens 12% moet langer dan een jaar in de gevangenis zitten. Deze percentages zijn over de periode 1995-2008 vrij constant, met uitzondering van de gevangenisstraf die minder dan een maand duurt: In 1995 moest 30% een straf van minder dan een maand uitzitten, vervolgens liep dit percentage sterk op tot 41% in 2000, waarna het weer afnam en sinds 2004 weer rond de 30% schommelt (zie figuur 3).

Figuur 3. Detentieduur in categorieën (1995-2008)²⁰

19 Cijfers ontleend aan *Criminaliteit & Rechtshandhaving 2008*, p. 498.

20 Cijfers ontleend aan *Criminaliteit & Rechtshandhaving 2008*, p. 493.

Doordat één op de tien gedetineerden een straf van meer dan een jaar moet uitzitten, zitten er jaarlijks meer mensen in de gevangenis dan het aantal gevangenisstraffen dat wordt opgelegd. In 2008 legde de rechter in eerste aanleg ruim 23.000 keer een onvoorwaardelijke gevangenisstraf op. Uit cijfers van de DJI blijkt dat er in 2008 ruim 53.000 mensen in een penitentiaire inrichting (pi) hebben gezeten.²¹ Daar zitten ook de verdachten bij die in voorlopige hechtenis zitten. Op de peildatum 30 september 2008 zaten er bijna 12.000 mensen in een pi.²² Dat is nog exclusief de mensen die vastzaten in een justitiële jeugdinrichting, een TBS-instelling of een vreemdelingendetentie- of uitzetcentrum. Om alle straffen ten uitvoer te kunnen leggen, zijn er meer dan 60 penitentiaire inrichtingen verspreid over het hele land.

5 WAT Zouden de gevolgen zijn van strengere straffen?

In voorgaande paragraaf is beschreven dat de rechter in 2008 in ruim 23.000 strafzaken een onvoorwaardelijke gevangenisstraf heeft opgelegd, waarvan in ruim de helft van de gevallen de straf die de veroordeelde uit moet zitten korter dan drie maanden is. Stel nu dat er gehoor wordt gegeven aan de roep om strengere straffen en dat er meer en langere gevangenisstraffen worden opgelegd: wat zijn daar de consequenties van?

Een eerste voor de hand liggend gevolg is dat er minder criminaliteit zal zijn, want de 'boeven' zitten vast, dus die kunnen geen delicten meer plegen. De precieze effecten van dit incapacitatie-effect zijn echter moeilijk te schatten. Maar wat inmiddels wel duidelijk is, is dat niemand beter wordt in de gevangenis. Vier jaar na detentie is bijna de helft van de ex-gedetineerden opnieuw tot gevangenisstraf veroordeeld.²³ Als er harder gestraft wordt, neemt dit percentage misschien nog wel toe, omdat de gedetineerden langdurig uit de samenleving verwijderd worden, waardoor zij hun binding met de samenleving verder kwijtraken. Ook is de kans groter dat er hospitaliseringsverschijnselen optreden, waardoor de gedetineerden het na hun vrijlating ook minder goed redden in de maatschappij. Strenger straffen kan op de korte termijn dus wel criminaliteitsreductie met zich mee brengen, op de lange termijn hoeft er niet zoveel van verwacht te worden.

Wat in ieder geval als een paal boven water staat, is dat een verhoging van het aantal gevangenisstraffen en de duur daarvan een enorme aanslag op de detentiecapaciteit is. De afgelopen jaren is er juist een cellenoverschot ontstaan: veel cellen staan leeg. Er worden al cellen aan België verhuurd en er zijn plannen om gevangenissen te sluiten. Als er meer en langere gevangenisstraffen worden opgelegd, zal er weer een cellentekort ontstaan. Er zullen zelfs gevangenissen bijgebouwd moeten worden. Los van de kosten voor

21 *DJI Jaarbericht 2008*, p. 39.

22 *DJI Jaarbericht 2008*, p. 40.

23 *DJI Jaarbericht 2008*, p. 42.

het bouwen van nieuwe gevangenissen, zullen de kosten die gemaakt moeten worden om alle mensen gevangen te houden de pan uitrijzen.

Nu zitten er jaarlijks ongeveer 50.000 mensen in de gevangenis. Een verblijf in een gewone gevangenis kostte in 2008 € 208 per gedetineerde per dag.²⁴ Een jaar detentie kost dus ruim € 75.000 per jaar, per gedetineerde. Stel dat de roep om strengere straffen er toe leidt dat iedereen die tot gevangenisstraf veroordeeld wordt een jaar extra krijgt, dan betekent dat een extra kostenplaatje van $50.000 \times € 75.000 = € 3.750.000.000$.²⁵

Die extra kosten voor het gevangeniswezen van 3,75 miljard euro moeten worden opgebracht door de belastingbetaler. Deze zal daar waarschijnlijk niet op zitten te wachten. Een oplossing zou kunnen zijn dat een verblijf in de gevangenis goedkoper moet worden. Lastig daarbij is dat de gevangenisstraf al zo ver uitgekleeft is. Gedetineerden zitten veel op cel. Bezuinigen op het programma is makkelijker gezegd dan gedaan. En hoeveel geld zal er nu echt bespaard worden door iedere gedetineerde een boterham minder te geven? Van het plaatsen van meerdere gedetineerden op één cel hoeft ook geen grote kostenbesparing verwacht te worden, omdat er dan ook meer personeel nodig is voor de ordehandhaving.

Een andere oplossing kan zijn: dan moeten gedetineerden maar tewerk gesteld worden, zodat ze de kosten van hun verblijf in de gevangenis terugverdienen. Gedetineerden kunnen nu ook op vrijwillige basis werk verrichten in de gevangenis, zoals het in elkaar zetten van fietsen. Zij verdienen daarmee maar 76 eurocent per uur.²⁶ Het verruilen van deze vorm van arbeid voor te werkstelling van gedetineerden ten bate van de gevangenis, gaat echter niet zomaar. Dwangarbeid is immers verboden, dus gedetineerden kunnen niet verplicht worden te werken. Daarnaast is er nog andere wetgeving die het problematisch maakt om gedetineerden te werk te stellen: het verbod op oneerlijke concurrentie. Als tienduizenden gedetineerden tegen een tarief dat onder de marktprijs ligt aan het werk gesteld worden om lampen in elkaar te draaien, kunnen andere bedrijven die lampen in elkaar zetten daar niet mee concurreren. En dat is oneerlijk, vindt de wetgever. Gedetineerden laten werken voor hun detentiekosten lijkt daarom ook geen realistische oplossing voor het financieringsprobleem van de zwaardere straffen.

24 *DJI Jaarbericht 2008*, p. 43.

25 Dit rekenvoorbeeld, waarin iedereen die tot een gevangenisstraf wordt veroordeeld een jaar extra krijgt, is geheel fictief. Het is niet aannemelijk dat de roep om zwaardere straffen deze verhoging tot gevolg zal hebben. Maar door korte straffen iets zwaarder te maken (een maand wordt bijvoorbeeld twee maanden) en langere straffen nog iets langer (zes jaar wordt bijvoorbeeld acht jaar), zou het toch gemiddeld tot een verhoging van een jaar kunnen komen. Desalniettemin moet de verhoging van de strafduur met een jaar hier als niet meer dan een rekenvoorbeeld worden beschouwd.

26 *Kamerstukken II 2008/09*, 24 587, nr. 310.

Burgers die menen dat er zwaarder gestraft moet worden, moeten zich dan ook realiseren wat de consequenties zijn als er vaker gevangenisstraf wordt opgelegd en als die straffen langer zijn. Willen zij de inbreker zo graag langer opsluiten dat ze daar € 75.000 per jaar voor over hebben? Zijn zij bereid miljarden extra belastinggeld te betalen om alle gevangenisstraffen te bekostigen? Zouden we als samenleving dat geld niet liever aan bijvoorbeeld de ouderen- of gehandicaptenzorg besteden?

6 WAT IS DAN DE OPLOSSING?

Delicten moeten vergolden worden en daders moeten ervan worden weerhouden om in de toekomst weer de fout in te gaan. Hier zijn de meeste mensen het wel over eens. Veel burgers menen echter dat de straffen die de rechters nu opleggen hier niet (voldoende) aan bijdragen. In de voorgaande paragraaf heb ik betoogd dat een roep om strengere straffen hier echter niet de oplossing voor is. Meer en langere gevangenisstraffen leiden er niet toe dat de daders in de toekomst op de juiste weg blijven: de recidive onder ex-gedetineerden is heel hoog en zal bij zwaardere straffen waarschijnlijk alleen maar hoger worden. Daarnaast wordt ook het strafdoel van de vergelding niet zonder meer bereikt door zwaarder te straffen. Zwaardere straffen komen misschien in eerste instantie wel tegemoet aan de vergeldingsdrang van de burgers, maar in tweede instantie blijkt die vergeldingsdrang duur verkocht te worden. Een jaar gevangenisstraf kost € 75.000 per persoon. Willen we ook echt dat er zwaarder gestraft wordt als we ons realiseren dat wij daarvoor diep in de buidel moeten tasten?

Het vooraangaande betekent niet dat ik beweer dat er geen strengere straffen opgelegd zouden moeten worden. Ik kan me in bepaalde zaken goed voorstellen dat slachtoffers vinden dat de dader er makkelijk vanaf komt. Maar we hebben het dan over concrete strafzaken. Daarover is het een ieders goed recht om van mening te zijn dat er te laag gestraft is. Mijn bezwaar tegen de roep om zwaardere straffen is dat die gaat over zwaardere straffen in het algemeen. Dat lost volgens mij niets op.

Wat is dan wel een goede oplossing om de straffen die de rechter oplegt en de publieke opinie daarover dichter bij elkaar te brengen? Mijns inziens is dat communicatie. Ten eerste is er een rol weggelegd voor de overheid: zij dient de burgers goed te laten zien wat straffen precies inhouden, bijvoorbeeld door duidelijk te maken hoe het er in de gevangenis aan toe gaat. Dit gebeurt al, niet alleen door open dagen in gevangenissen te organiseren, maar ook door initiatieven als de virtuele justitiële jeugdinrichting Kansrijk.²⁷ Maar ook in de uitvoeringspraktijk van andere sancties, zoals de taakstraf of de tbs, zou de overheid meer inzicht kunnen geven.

27 www.dejeugdinrichting.nl.

Daarnaast moeten rechters goed uitleggen waarom zij voor een bepaalde straf hebben gekozen, zodat burgers die redenatie kunnen volgen en niet alleen maar in de krant lezen dat een moordenaar bijvoorbeeld maar een gevangenisstraf van twee jaar heeft gekregen. Als burgers meer achtergrondinformatie over een zaak kennen, worden zij minder punitief, zo blijkt uit onderzoek van De Keijser, Van Koppen en Elffers.²⁸ Maar uit dat onderzoek blijkt ook dat er nog altijd een kloof blijft bestaan tussen de rechters en (vooral de lager opgeleide) burgers. Burgers zijn ook dan nog van mening dat rechters te soft straffen.

Het lijkt mij daarom vooral van belang dat de politiek, waar de roep om strengere straffen nu een onderwerp is dat makkelijk scoort, zich realiseert dat dat niet tot elke prijs hoeft te zijn. Rechters staan boven de waan van de dag, laat politici dat ook proberen. Laat hen zich er ook van bewust zijn, dat het inspelen op de gevoelens van onvrede bij de burger over het strafklimaat in Nederland door te pogen het klimaat punitiever te maken, waarschijnlijk wel tot electoraal gewin leidt, maar uiteindelijk niet tot tevreden burgers. Laat politici in ieder geval aan de burgers duidelijk maken wat de gevolgen zijn van de punitieve maatregelen. En dan niet alleen de financiële gevolgen voor de belastingbetaler, ook de gevolgen voor de dader, zijn gezin en de samenleving als geheel zouden benadrukt moeten worden. Wat immers, als de dader jouw zoon, broer of vader is? Als politici niet langer alleen snel proberen te scoren met het voorstellen van punitieve maatregelen, maar verder kijken naar alle gevolgen die die maatregelen kunnen hebben, dan kunnen voorstellen tot wetswijzigingen die de straftoemetingsvrijheid van de rechter in het algemeen beperken, zoals de invoering van minimumstraffen en de strafverhoging voor geweld tegen politie-agenten en andere gezagsdragers, achterwege blijven.

28 J.W. de Keijser, P.J. van Koppen & H. Elffers, 'Op de stoel van de rechter', *Research memoranda* 2(2), Den Haag: Raad voor de rechtspraak 2006.